

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

Αναμφίβολα, ο χορός είναι τέχνη και ασχολείται με τις κινήσεις του ανθρώπινου σώματος. Η γέννηση του χορού είναι άμεσα συνυφασμένη με την εμφάνιση του ανθρώπινου γένους πάνω στη γη. Οι φυσικοί ρυθμοί του ανθρώπινου σώματος από τη μια και η επανάληψη ορισμένων δραστηριοτήτων της καθημερινής ζωής από την άλλη, δημιουργούν στην αρχή ασυνείδητα και έπειτα συνειδητά την έννοια του χορού. Έτσι ξεκινώντας από τις προϊστορικές κοινωνίες βλέπουμε (μέσα από σπηλαιογραφίες ή πήλινα ομοιώματα) ότι ο χορός υπήρχε και τότε περισσότερο ως τρόπος επικοινωνίας, τελετών και ερωτικού καλέσματος και λιγότερο σα μέσο διασκέδασης.

Ο ΧΟΡΟΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Πολλοί αρχαίοι συγγραφείς αναφέρονται συχνά για το χορό. Για παράδειγμα ο Όμηρος στην Οδύσσεια(3^η ενότητα ,στίχοι 168-170) :<< και μόνο όταν κόρεσαν τον πόθο τους με φαί και πιτό, τραβούσε άλλα η ψυχή τους :τραγούδι, μουσική, **χορό**, απαραίτητο συμπλήρωμα σε ένα τραπέζι. Ο Λουκιανός θεωρεί το χορό παναρμόνιο, πολύμορφο, πολύμουσο, αγαθό και βασικό μέσο αγωγής, γιατί καλλιεργεί την ψυχή, εξασκεί το σώμα και τέρπει τους θεατές.

ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΦΙΛΟΦΟΣΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΧΟΡΟ

ΠΛΑΤΩΝΑΣ: ουκούν ο μεν απαίδευτος αχόρευτος ημίν έσται(απαίδευτος, αμόρφωτος είναι ο άνθρωπος χωρίς εξάσκηση στο χορό).

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ: ο χορός αποτελεί μέσο κάθαρσης και θεραπείας.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ: ο χορός αποτελεί άσκηση για κάθε μέλος του σώματος συμβάλλοντας στην πολύπλευρη γύμνασή του.

Εδώ γεννιούνται και οι πρώτες έννοιες σχετικές με το χορό:

Όρχις -(χορός), **χοροδιδάσκαλος**, **χορηγός**, που ήταν ο αρχηγός του χορού και δεν έχει καμία σχέση με την σημερινή έννοια και **χορολέκτης** ο οποίος ήταν αυτός που επέλεγε τους χορευτές και τους έβαζε στη σειρά.

• ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΧΟΡΟΙ:

- 1.Επιλήνιος: (δημοτικός χορός που προήλθε από τη μίμηση των κινήσεων του ανθρώπου κατά τη διάρκεια του τρύγου. Ονομάστηκε έτσι από τον ληνό που ήταν το πατητήρι για τα σταφύλια (έμοιαζε πολύ με τον σεβντά και την τασιά).
- 2.Γέρανος: (χορός με ελικοειδείς κινήσεις που επινοήθηκε από το Θησέα και αναπαριστούν την είσοδο και έξοδο του από τον λαβύρινθο)
3. Πυρρίχιος: (ελεύθερος πολεμικός χορός που συνδέονται με κραυγές και θορύβους για να διώξουν τα κακά πνεύματα. Επινοήθηκε μάλλον από ένα ήρωα ή χορευτή με το όνομα Πύρριχο).
4. Συρτός: (θεωρείται ο αρχαιότερος παραδοσιακός χορός που σώζεται μέχρι σήμερα με την ίδια ονομασία σύμφωνα με μια μαρμαρίνη επιγραφή το 1000 π.χ. στο Ακράϊφνιο Βοιωτίας η οποία και έγραφε: <<την των συρτών πάτριον όρχησιν θεοσεβώς επετέλεσεν>>, δηλαδή τον πατροπαράδοτο συρτό χορό χόρεψε με ευλάβεια).

Κυρίαρχα όργανα που συνόδευαν τους χορούς ήταν ο αυλός και η λύρα. Τέλος, στους αγώνες, τα Παναθήναια, γίνονταν και χορευτικοί αγώνες με έπαθλο ένα αγγείο πάνω στο οποίο έγραφε: σ' αυτόν που χόρεψε πιο απαλά πιο ρυθμικά, πιο επιδέξια.

Ο ΧΟΡΟΣ ΤΗ ΡΩΜΑΪΚΗ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Περνώντας στη ρωμαϊκή εποχή ,βλέπουμε ότι Ρωμαίοι ιερείς, οι Σάλιοι, να χορεύουν με πολλή τέχνη πολεμικούς χορούς. Ο χορός υπήρχε σε διάφορες γιορτές, οι χορευτές όμως σιγά-

σιγά τέθηκαν στην υπηρεσία των Ρωμαίων. Αυτό τους ανάγκασε να προσαρμοσθούν σε νέες συνθήκες, όπου έπρεπε να απευθύνονται σε διάφορα ακροατήρια, σκορπισμένα σε μακρινές χώρες από λαούς με ανόμοια παιδεία. Έτσι οι χοροί στράφηκαν στη διακωμώδηση, έγιναν μέσο εύκολης διασκέδασης με αποτέλεσμα να χαθεί κάπως η ηθική του υπόστασης.

Και στο Βυζάντιο ο χορός αν και ήταν βασικό στοιχείο σε γιορτές και παρόμοιες δραστηριότητες, επηρεάστηκε ανασταλτικά από το Χριστιανισμό. Η εκκλησία υπήρξε εχθρική απέναντι στους χορευτές. Είχε στόχο όμως περισσότερο τους καλλιτέχνες χορευτές κι όχι τον καθεαυτόν τον χορό. Ο χορός γινόταν αντικείμενο κριτικής όταν συνοδευόταν από μέθη, ερωτικές κινήσεις ή απρεπή συμπεριφορά. Για ένα διάστημα μάλιστα απαγορευόταν και στους γάμους. Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος χαρακτήριζε τους χορούς ολέθριους και σατανικούς. Τελικά επικράτησαν αφού αποτελούσαν μέρος των γιορτών και πανηγυριών, αφιερωμένα στη μνήμη αγίων ή μαρτύρων. Οι <<κύκλιοι χοροί.>> που υπήρχαν στην αρχαιότητα επαναλαμβάνονται, χάρη στους αγιογράφους του 17ου αιώνα όπως ήταν ο Κωνσταντίνος και ο Μιχαήλ από το Λιανοτόπι. Μια τέτοια ανάλογη παράσταση βρίσκουμε και σήμερα στην καμάρα του ιερού ναού του Αγίου Μηνά στο Μονοδένδρι Ζαγορίου. Αξίζει να αναφέρουμε ότι στα βυζαντινά χρόνια γεννήθηκε και ο χασάπικος χορός που στην αρχή ήταν χορός των μακελάρηδων, ενώ αργότερα τον χορεύουν και οι χασάπηδες στη γιορτή των συντεχνιών τους.

ΚΥΡΙΟΙ ΧΟΡΟΙ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ:

1. Πυρρίχειος (ο γνωστός πολεμικός χορός)
2. Κόρδακας (άσεμνος χορός από υποκριτές θεάτρου)
3. Συρτός Βυζαντίου (συρτός χορός με λαβή από τις παλάμες ή τα μαντήλια)
4. Το σάξιμο (χορός εορταστικού χαρακτήρα, που χορευόταν όταν ο βυζαντινός αυτοκράτορας είχε γενέθλια)

Ο ΧΟΡΟΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Κατά την τουρκοκρατία, έγιναν πολλές προσπάθειες να σβηστεί η πολιτιστική μας κληρονομιά και όχι μόνο. Η σθεναρή όμως αντίσταση των Ελλήνων εκφράστηκε με ποικίλους τρόπους:

- α. πίστη στην ορθοδοξία
- β. κρυφό σχολειό (διάσωση των γραμμάτων)
- γ. αρματολοί και κλέφτες
- δ. χορός και τραγούδι (διατήρηση της πολιτιστικής μας παράδοσης)

*Βλέπουμε έτσι να γεννιούνται κάποιες καινούργιες **μορφές χορού**:*

1. Λόγω της κατάστασης που επικρατούσε οι χοροί έπαιρναν τη μορφή επαναστατικού χαρακτήρα (Τσάμικος Πεντοζάλης, Σέρα Πόντου κ.λ.π.) Έτσι βλέπουμε για παράδειγμα τον Ανδρούτσο να χορεύει τσάμικο μαζί με τους συντρόφους του λίγο πριν μουν στο χάνι της Γραβιάς. Ο τσάμικος μπορεί να ήταν πολεμικός χορός, αλλά συχνά χορευόταν για ψυχολογικούς λόγους, μια και η όρθια και λεβέντικη στάση του χορού πρόσθετε στους χορευτές ένα αίσθημα δύναμης αυτοκυριαρχίας και αντρείοσύνης, στοιχεία απαραίτητα για να αντιμετωπίσουν τον τουρκικό ζυγό με ευοίωνη προοπτική.
2. **χοροί ιστορικοί και αυτοθυσίας:** ο χορός του Ζαλόγγου, ο χορός της Αραπίτσας και ο Καγκελευτός Ιερισσού είναι χοροί που παρέμειναν στη μνήμη μας σαν σύμβολα θυσίας για ένα αγώνα ελευθερίας που το αίσιο τέλος του καθόρισε την αρχή της νεότερης ιστορίας μας.
3. **κοινωνικοί χοροί** (αγάπης, γάμου, ξενιτιάς μοιρολόγια κ.λ.π.). Γενικά ο Έλληνας της προεπαναστατικής περιόδου είχε μεγάλη συμπάθεια για τον χορό και το δημοτικό τραγούδι.

Σε κάθε κοινωνική εκδήλωση ή συγκέντρωση δημόσια, οικογενειακή ή φιλική χόρευε και τραγουδούσε. Το πάθος αυτό θα μπορούσαμε να το ερμηνεύσουμε ως ένα αδιέξοδο από τα βάσανα της σκλαβιάς και την τυρρανεία των Τούρκων κατακτητών. Έτσι τον βλέπουμε να τραγουδάει και να χορεύει προς τιμή ενός περαστικού ξένου, ενός συμπατριώτη που γιόρταζε, που έφευγε για τα ξένα ή γυρνούσε από αυτά, για την αγάπη δύο ανθρώπων, για την καθημερινότητα της ποιμενικής ζωής κι όχι μόνο κ.α.

Ο υπόδουλος λοιπόν Ελληνισμός με την ιδιοσυγκρασία του, το αδούλωτο πνεύμα του και το συνεχή αγώνα για ελευθερία δεν άφησε περιθώρια να αμφισβητηθεί ή να λησμονηθεί η αξία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τους χορούς, τα ήθη και τα έθιμα

Ο ΧΟΡΟΣ ΣΤΑ ΝΕΟΤΕΡΑ ΧΡΟΝΙΑ

Μετά την απελευθέρωση και τη δημιουργία του πρώτου ελληνικού κράτους παρατηρείται μια γνήσια παραδοσιακή έκφραση στους χορούς και τη μουσική που επηρεάστηκαν είτε από την ιστορία των περιοχών είτε από την ομορφιά του ελληνικού τοπίου. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την άνθηση του χορού ακόμη περισσότερο. Έτσι έχουμε:

Α. Δημιουργία πολιτιστικών συλλόγων. Σ' αυτό το σημείο πρέπει να εξήρουμε το ρόλο της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας των πολιτιστικών συλλόγων βλάχων που αποτελεί το συνδετικό κρίκο, ώστε όλοι οι σύλλογοι να ανταμώνουν, να ανταλλάσσουν απόψεις, να χορεύουν μαζί, να γνωρίσει ο ένας τα ήθη και έθιμα του άλλου και να γίνεται σύσφιξη σχέσεων

Β. Οργάνωση εκδηλώσεων, συνεδρίων ανταμώματα. Έτσι βλέπουμε, εκδηλώσεις σε τη σημερινή, η γιορτή τυριών και γαλακτοκομικών προϊόντων στη Λάρισα, η γιορτή τσαγιού στη Γράμμουστα, το τριήμερο κτηνοτροφίας στην Αετομηλίτσα, τα Γερακίνια στη Νιγρίτα, όλες να συνοδεύονται από χορούς και χορευτικά δρώμενα

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια μικρή παρακμή των δημοτικών χορών, λόγω των πολλαπλών ερεθισμάτων της νεολαίας κυρίως από ξενικές επιρροές (μουσική, χορός, ντύσιμο, τρόπος επικοινωνίας, Μ.Μ.Ε.). Γι' αυτό και ο ρόλος των πολιτιστικών συλλόγων γίνεται ακόμη πιο αναγκαίος με την προτροπή των νέων παιδιών κυρίως να συμμετέχουν στα κοινά του κάθε συλλόγου.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΧΟΡΩΝ

Οι χοροί γενικά χωρίζονται σε 2 κατηγορίες:

1. στους στεριανούς
2. στους νησιώτικους

Αυτό όμως που οφείλουμε να επισημάνουμε είναι ότι η μορφολογία του εδάφους κάθε τόπου παίζει ουσιαστικό ρόλο στη διαμόρφωση ύφους των χορών που χορεύονται στον τόπο αυτόν.

Για παράδειγμα βλέπουμε ότι οι νησιώτικοι χοροί είναι περισσότερο πηδηχτοί με πιο πολύπλοκες κινήσεις των ποδιών και φέρνουν στο νου, με τα συχνά και έντονα σουσταρίσματα, το θαλασσινό κυματισμό του Αιγαίου.

Αντίθετα οι βουνίσιοι χορεύουν πιο βαριά και πιο έντονα μ' ένα πείσμα που βγαίνει κατευθείαν μέσα από τη σκληρότητα της μάχης με τις αντιξοότητες της ζωής των ορεινών κατοίκων (π.χ. οι ηπειρώτικοι χοροί).

ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΧΟΡΩΝ

Α. οι χοροί ανάλογα με το φύλο χωρίζονται:

1. Ανδρικούς
2. Γυναικείους και
3. μεικτούς.

Β. ανάλογα με το θέμα:

- 1.Θρησκευτικούς
- 2.Πολεμικούς-ιστορικούς
- 3.Ερωτικούς
- 4.κοινωνικούς

Γ. ανάλογα με το σχήμα του χορευτικού:

1. Κυκλικοί (συρτός στα δύο)
2. μονοί, διπλοί (συρτός στα τρία)
3. Σε ευθεία γραμμή (φυσούνι)
4. Ζευγαρωτοί (μπεράτι, συγκαθιστός)
5. Αντικριστοί (τασιά, μπάλος, νησιώτικοι)
6. Λαβυρινθικοί (τσακώνικος, φιδίσιος, γκάιντα).

Δ. ανάλογα με τον τόπο:

- 1.Πανελλήνιοι ή εθνικοί(συρτός και τσάμικος)
- 2.τοπικοί(Ηπειρώτικοι, Θεσσαλίας ,Μακεδονίας κ.λ.π.

ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΧΟΡΩΝ

Τα ονόματα των χορών μπορεί να προέρχονται:

- α. από την ονομασία της περιοχής(Ζαγορίσιο, Πωγωνίσιο)
- β. από τους στίχους ή τους ήρωες του τραγουδιού(κοντούλα λεμονιά, Μενούσης)
- γ. από τη λαβή των χεριών(Ζωναράδικος, αγκαλιαστός Κρήτης)
- δ. από αντικείμενα που χρησιμοποιούν οι χορευτές(Μαντηλάτος)
- ε. από συγκεκριμένες κινήσεις των χεριών, ποδιών ή σώματος(Παλαμάκια, Συγκαθιστός Μετσόβου).

Είδαμε, λοιπόν, ότι ο χορός στο πέρασμα των αιώνων από την αρχαιότητα ως σήμερα , παρά τα εμπόδια και τις δυσκολίες που συνάντησε, μπόρεσε να διατηρηθεί και να αποτελέσει αναπόσπαστο κομμάτι της ανθρώπινης ζωής. Υπήρξε έτσι ο θεμέλιος λίθος για την ανάπτυξη της λαογραφίας και τη διατήρηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Μέριμνα όλων μας ,μέσω των πολιτιστικών συλλόγων κυρίως είναι να μυήσουμε τα παιδιά μας στους παραδοσιακούς, δημοτικούς βλάχικους χορούς, να τους γνωρίσουν καλύτερα, καλλιεργώντας ένα πνεύμα πολιτιστικής συνείδησης. Έτσι τους δίνεται η δυνατότητα να μάθουν τη λαογραφία τους, τα ήθη και έθιμα, το ένδοξο παρελθόν τους. Γιατί στην αντίθετη περίπτωση<< **όποιος ξεχνάει το παρελθόν του τον ξεχνούν και οι επόμενοι**>>. Και όπως πολύ σωστά έλεγε ο Γεώργιος Σεφέρης: **σβήνοντας ένα κομμάτι από το παρελθόν, είναι σα να σβήνεις ένα κομμάτι από το μέλλον.**

